

YENİ YAŞANTILARIN GÖLGESİNDEN ÇOCUKLUĞA BAKIŞ

A LOOK AT THE CHILDHOOD FROM THE SHADOW OF NEW EXPERIENCES

Sümeyya TATLI*
Neslihan AVCI**

Öz

Çocukluk evrensel değildir ve her toplumun kendi yaşanmışlıkları doğrultusunda şekillendirdiği kültürel bir kategoridir. Anlatı deseninde gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı farklı toplumsal yaşanmışlıklara sahip Suriye ve Türk uyruklu öğrencilerin çocukluk yaşantılarına ilişkin algılarını ortaya çıkararak, kültürel bir karşılaştırma yapmaktır. Ölçüt örnekleme tekniği ile belirlenen çalışma grubunu Kilis 7 Aralık Üniversitesine devam eden 105 Suriye uyruklu öğrenci ve bu öğrencilerle aynı sınıflarda öğrenim gören 105 Türk uyruklu öğrenci oluşturmuştur. Verilerin elde edilmesinde katılımcılardan çocukluklarına dair anılarını yazmalarının istendiği soru formları kullanılmış ve analizinde içerik analizinden faydalanılmıştır. Çalışma sonucunda Suriye uyruklu öğrencilerin çocukluklarına dair daha çok olumlu anılarından bahsederken, Türk uyruklu öğrencilerin olumsuz anılarından bahsettiği belirlenmiştir. Suriye uyruklu öğrenciler olumlu anılarında daha çok aileleriyle bir arada oldukları anlardan bahsederken, Türk uyruklu öğrencilerin olumsuz anılarının çoğunluğunu kaza-yaralanma, şiddet gördükleri anlar ve ölüm yaşantıları gibi durumlar oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocukluk, Anı, Kültürlerarası Karşılaştırma, Suriye, Türkiye.

Abstract

Childhood is not universal and is a cultural category that every society shapes in its own way. The aim of this work carried out in the narrative pattern is to make a cultural comparison by revealing the perceptions of the children about their childhood experiences of Syria and Turkish citizens with different social experiences. Criterion sampling technique was used to determine the study group. The study group consisted of 105 Syrian nationals who attended Kilis 7 December University and 105 Turkish nationals who were educated in the same classes. Questionnaires from participants asking them to write memoirs about their childhood was used to obtain the data. Content analysis was used for data analysis. As a result of the study, it was determined that Turkish nationals talk about the negative memories while talking about the more positive memories about the children of the Syrian nationals. While the students of Syrian origin spoke about their coexistence with their families in positive memories the majority of the negative memories of students of Turkish nationality are caused by accidents and injuries, moments of violence and deaths.

Keywords: Childhood, Memory, Intercultural Comparison, Syria, Turkey.

1. GİRİŞ

Çocukluk kavramı biyolojik bir kategoriden ziyade toplumların alıştırmış olduğu bir kurgudur (Postman, 1995). Bu anlamda çocukluk dönemi bir kurum olmayıp insan hayatının en temel gerçekliklerinden biridir. İnsanın sahip olduğu zihin dış dünyanın gerçekliği olan yığma bilgileri edilgen bir biçimde almaya elverişlidir. Bu nedenle bireyin doğduğu andan itibaren yaşamı diğerlerinin yaşamının üzerine kurulur (Holt, 2000; Freire, 2016). Çocuğun çevresinde bulunan her şey zamanla onun yaşamını biçimlendirir ve bulunduğu sosyal sınıf, cinsiyet ve etnik gruplardan hiçbir zaman tümüyle ayrılamaz (Prout ve James, 2015). Dolayısıyla çocukluk hiçbir zaman homojen bir olgu olarak ele alınamaz. Ele alınış biçimi kültürden kültüre, uygarlıktan uygarlığa değişim göstermektedir. Bu sebeple çocukluk evrensel ve tek olan bir kültüre indirgenememektir (Elkind, 1999; Doğan, 2000). Kültürlerarası çalışmalar tek ve evrensel bir çocukluk değil, çeşitli çocukluklar olduğunu göstermektedir (Prout ve James, 2015). Alan yazında çocukla ilgili çok çeşitli fikir ve duyguların yer alması, toplumların çocukluk konusunda birbirinden farklı anlayışlara sahip olduğu gerçeğinin kabullenilmesini kolaylaştırmaktadır (Heywood, 2003).

Çocukluk evrensel bir kategori olmamasının yanı sıra tarihi ve coğrafi farklılaşmalar da içerebilir (Prout ve James, 2015; Postman, 1995). Bu nedenle de Ortaçağ'daki çocukluk anlayışıyla, içinde bulunduğumuz yüzyıldaki çocukluk anlayışı elbette aynı olmayacaktır (Heywood, 2003). Ortaçağdaki çocukluk anlayışı çocukların annelerine duydukları fiziksel ihtiyaçlarının bitmesiyle yetişkinlik dönemine girdikleri kabul edilen bir çerçeveye sığdırılmıştır (Akbaş ve Atasü-Topçuoğlu, 2009). Batı kültüründe

* Öğr. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Eldivan Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı, sumeyyatatli@karatekin.edu.tr

** Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, navcister@gmail.com

çocukluğun yetişkinlikten tamamen farklı olması gerektiği ve yetişkinliğin sınırlı bir örneği olmadığı görüşü ilk kez 18. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Çocuklar ilk defa o dönemde minyatür bir yetişkinden farklı olarak çizilmişlerdir (Elkind, 1999). İslam hukukunda ise çocuk kavramı genel olarak narin, kırılgan ve yetişkinlere bağımlı olarak atfedilmektedir. Çocuklarla ilgili yasalar çocukların bedenini ve varlığını korumak amacıyla üretilmiştir ve çocuk babanın himayesi altındadır (Gül'adi, 2001).

Bireylerin yaşam öykülerini ortaya koydukları anıları, bireyi ve çocukluğunu bulunduğu kültürel yapı içerisinde tanımlamadaki en önemli kaynaklardan biridir (Habermas ve Silveira, 2008). Yaşam boyunca birbirinden farklı çok fazla olay deneyimlenmesine rağmen bu durumların hepsi kalıcı değildir. Birey için önemli olanlar her şey unutulduğunda aklında kalanlardır ve bunlar anıları meydana getirir (Nelson ve Fivush, 2004; Axline, 1997). İçinde bulunulan durumdan çocukluğun ilk hatırlanan zamanlarına kadar uzanan deneyimlere anlam veren ve bu deneyimleri kalıcı kılan anılar, bireyin hayatına tutarlılık ve amaç duygusu kazandırması, bireye kim olduğunu, aile ve toplum içindeki yerini görebilmesi açısından tarihsel bir perspektif sunmasının yanı sıra kişisel kimlik gelişimi açısından da önemlidir (Conway ve Pleydell-Pearce, 2000; Habermas ve Silveira, 2008; MacDonald, Uesiliana ve Hayne, 2000).

Anıların hatırlanması ve ortaya konulması genellikle bireyin mevcut kimlik yapısına, kabul ettiği bilgilere, benimsediği inançlara, diğerleriyle olan etkileşimleri sonucunda oluşan sosyal ve kültürel yapıya dayanan kişisel deneyimlerinden beslenir (Conway, Singer ve Tagini, 2004; Conway, 2005; Peterson, vd., 2009). Kişisel deneyimlerde, bireysel ve toplumsal değerler bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. Grubun bir üyesi olarak birey bağlı bulunduğu toplumun normlarına öncelik vermekte ve kendisini o sosyal yapı içerisinde tanımlamaktadır. Bu nedenle de anılar genel anlamıyla kültürel yapılardan bağımsız değildir (Wang, 2006; Cubitt, 2007; Schrauf ve Rubin, 2001). Bununla birlikte anılar kimi zaman geçmişte edinilen deneyimlere göre şekil alırken; kimi zaman da içinde bulunulan mevcut durumlar etrafında inşa edilebilmektedir (Conway ve Pleydell-Pearce, 2000). Kültürel bağlamlarla yakın ilişki içinde olan anılar geçirilen savaş, göç gibi önemli toplumsal yaşantılardan da etkilenmektedir (Schrauf & Rubin, 2001). Göç yaşantıları; ekonomik, toplumsal, siyasi, kültürel ya da bireysel nedenlerle bireyin zihninde yer değiştirmeye yönelik bir güdülenmeyle başlayıp göç edilen yere uyum sağlama ve toplumsal yapısıyla bütünleşme süreciyle devam eden dinamik bir yapıdır (Çakır, 2011). Yer değişimiyle birlikte çoğu zaman farklı bir dil, kültür, sosyal yapı ve toplumsal ilişkilere maruz kalan bireyler için göç büyük bir değişim ve dönüşümdür (Kuşdil, 2014). Göç eden bireyleri göç öncesi, göç sırası ve göç sonrasında etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar bireylerin göç etmeden önce yaşamış oldukları travmatik olaylar; göç sırasında yaşadıkları olaylar, kayıplar, şiddet durumları, zor hayat koşulları ve göç sonrasında yeni gelinen yere yerleşme, uyum sağlama, sosyal dışlanma, dil engeli ve maddi yetersizlikler gibi durumlardır (Measham, vd., 2014). Tüm bunlar bağlamında göç yaşantısını deneyimleyen bir bireyin geçmişe yönelik bakış açısının farklılaşabilmesi ve bunun sonucunda anılarının odak noktalarının farklılaşması muhtemel olabilmektedir (Conway ve Pleydell-Pearce, 2000).

Alan yazında hem kültürel farklılıkları hem de göç ve savaş yaşantıları sonrası durumları anılarla inceleyen ve farklı amaçlara odaklanan çalışmalar ortaya konulmuştur. Wang (2001) Çinli ve Amerikalı öğrencilerle yürüttüğü çalışmada bellek ile benlik ilişkisinin belirlenmesinde kültür faktörünü anılar üzerinden incelemiştir. Çinli, İngiliz ve Amerikalı yetişkinlerin akıllarında tuttukları anıları kültür, yaş ve cinsiyet değişkenleri açısından inceleyen çalışmalarda (Wang ve Conway, 2004; Wang, Conway ve Hou, 2004) Çinli bireylerin sosyal etkileşimlere dayalı anıları hatırlama eğilimlerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Kirschner (2008) çalışmasında dünyanın farklı ülkelerinden üniversite öğrenimi görmek üzere Amerika'ya göç eden 50 öğrencinin göçe yönelik anılarını göç sonrasındaki kültürleşme süreci bakımından incelemiştir. Çavuşoğlu (2014) ise çocukluk döneminde Bulgaristan'dan zorunlu göç yaşayan ve yaşamayan bireylerin kültürleşme, sosyal kimlik ile özdeşleşme ve benlik kurgularını çocukluk anıları aracılığıyla karşılaştırmıştır. Günümüzde katılımcı, haklarını bilen ve savunan, çevre üzerinde etkisi olan bir çocukluk anlayışı hızla egemen olurken toplumların çocukluk anlayışlarını ortaya koyan çalışmalar sınırlıdır (Onur, 2001). Özellikle toplumların çocukluğa bakış açısını bireylerin kendi çocukluk deneyimleri aracılığıyla karşılaştıran bir çalışmaya ise alan yazında rastlanılmamıştır. Bu anlamda bu çalışmanın alana katkı getireceği düşünülmektedir. Ek olarak çocukluk kavramının kültürel değişkenleri üzerine yoğunlaşması (James, 2001); çocukluk deneyimlerinin sosyal ilişkiler ve aile bakış açılarından uzak çocukların kendi deneyimleriyle incelenmeye değer oluşu (Prout ve James, 2015); içinde bulunulan dönemin sosyal ve kültürel koşulları çerçevesinde çocukluğun farklı kavranış biçimlerinin araştırılması ve açıklanmasının verimli bir yaklaşım olması (Heywood, 2003) bu çalışmanın önemini artırmaktadır.

Amaç

Çalışmanın temel amacı; farklı toplumsal geçmişlere sahip olan Suriye ve Türk uyruklu öğrencilerin çocukluk yaşantılarına ilişkin algılarını ortaya çıkararak, kültürel bir karşılaştırma yapmaktır. Bu amaç doğrultusunda şu alt amaçlar belirlenmiştir;

1. Suriye ve Türk uyruklu öğrencilerin çocukluklarına dair anıları nasıldır?
2. Suriye ve Türk uyruklu öğrencilerin çocukluklarına dair olumlu anıları hangi konuları içermektedir?
3. Suriye ve Türk uyruklu öğrencilerin çocukluklarına dair olumsuz anıları hangi konuları içermektedir?

2. YÖNTEM

2.1. Çalışma Modeli

Çalışma nitel bir anlatı çalışmasıdır. Bazen biyografi, yaşam öyküsü olarak da adlandırılan anlatı çalışması; bireylerin yaşamlarına dair öykülerini ortaya koydukları bir inceleme desendir (Glesne, 2014) ve kişilerin kimliklerini, gündelik yaşantılarını, öznel anlayışlarını ve çevrelerinde gelişen düzen içerisinde kendilerini konumlandırmalarını açığa çıkarmaya elverişli bir yapıdadır (Neuman, 2014).

Anlatı analizi; öykü, anı veya kısa yazılar aracılığıyla birey veya toplumsal durumlar hakkında birbirine bağlı olaylar zinciri sunar ve yazılan hayat hikayeleri bireysel deneyimlere yönelik bakış açısı kazandırarak kültürel ve sosyal kalıpların ortaya çıkmasını sağlar (Neuman, 2014; Patton, 2014).

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubunun oluşturulmasında katılımcıların Suriye uyruklu ve onlarla benzer özelliklere sahip Türk uyruklu öğrenciler olması göz önünde bulundurularak, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örneklem tekniği kullanılmıştır (Patton, 2014). Kilis 7 Aralık Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'na bu doğrultuda yazılan dilekçe ile 2016-2017 eğitim-öğretim yılı güz döneminde üniversiteye kayıtlı olan Suriye uyruklu öğrencilerin ad-soyad ve bölüm bilgilerine ulaşılmıştır. İnşaat mühendisliği, gıda mühendisliği, işletme, iktisat, ilahiyat, Arap dili ve edebiyatı, hemşirelik, sınıf öğretmenliği, sosyal bilgiler öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, çocuk gelişimi programı, ilk ve acil yardım programı, optisyenlik programı, muhasebe ve vergi bölümlerine kayıtlı 178 Suriye uyruklu öğrenci bulunduğu fakat bunlardan 42'sinin kayıt dondurduğu, 31 öğrencinin de derslere düzenli devam etmediği öğrenilmiştir. Bu nedenle ulaşılabilen ve katılıma istekli olan 105 Suriye uyruklu öğrenci ve bu öğrencilerle aynı sınıflarda öğrenim gören 105 Türk uyruklu öğrenci ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere ait demografik bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Suriye ve Türk Uyruklu Öğrencilere Ait Demografik Bilgiler

Suriye Uyruklu Öğrenciler				Türk Uyruklu Öğrenciler			
Özellikler	Değişken	f	%	Özellik	Değişken	f	%
Cinsiyet	Kadın	67	63.8	Cinsiyet	Kadın	67	63.8
	Erkek	38	36.2		Erkek	38	36.2
Yaş	18-19 yaş	23	21.9	Yaş	18-19 yaş	35	33.3
	20 yaş	32	30.4		20 yaş	36	34.3
	21 yaş	31	29.5		21 yaş	22	20.9
	22-26 yaş	19	18.2		22-26 yaş	12	11.5
Çocukluğunu geçirdiği yerleşim yeri	Köy-Kasaba	29	27.6	Çocukluğunu geçirdiği yerleşim yeri	Köy-Kasaba	21	20.0
	İlçe	24	22.9		İlçe	18	17.1
	İl	35	33.3		İl	41	39.1
	Büyükşehir	17	16.2		Büyükşehir	25	23.8
Annenin Hayatta Olma Durumu	Sağ	72	68.5	Annenin Hayatta Olma Durumu	Sağ	99	94.3
	Ölü	33	31.5		Ölü	6	5.7
Babanın Hayatta Olma Durumu	Sağ	52	49.5	Babanın Hayatta Olma Durumu	Sağ	96	91.4
	Ölü	53	50.5		Ölü	9	8.6
Anne Eğitim Durumu	Okul eğitimi yok	12	11.5	Anne Eğitim Durumu	Okul eğitimi yok	9	8.6
	İlkokul	32	30.5		İlkokul	27	25.7
	Ortaokul	30	28.6		Ortaokul	31	29.5
	Lise	16	15.2		Lise	21	20.0
Üniversite	15	14.2	Üniversite	17	16.2		
Baba Eğitim Durumu	Okul eğitimi yok	11	10.5	Baba Eğitim Durumu	Okul eğitimi yok	5	4.5
	İlkokul	21	20.0		İlkokul	19	18.3
	Ortaokul	14	13.4		Ortaokul	21	20.0
	Lise	29	27.6		Lise	33	31.5
Üniversite	31	29.5	Üniversite	27	25.7		

	4 veya daha az	3	2.8		4 veya daha az	14	13.4
Aile Üyelerinin	5 veya 6 kişi	18	17.2	Aile Üyelerinin	5 veya 6 kişi	54	51.4
Toplam Sayısı	7 veya 8 kişi	36	34.3	Toplam Sayısı	7 veya 8 kişi	31	29.5
	9 veya üzeri	48	45.7		9 veya üzeri	6	5.7

2.3. Verilerin Toplanması

Veri toplama sürecine gerekli resmi izinlerin alınması ile başlanmıştır. Öğrencilerle iletişime geçmek için danışmanların bilgisine başvurulmuş ve ders programları takip edilerek öğrencilere ulaştırılmıştır. Verilerin elde edilmesinde çalışmanın modeline uygun olarak anlatı analizinden yararlanılmıştır. Bu amaçla katılımcıların çocukluklarına dair anılarını anlattıkları soru formları kullanılmıştır. Soru formları araştırmacılar tarafından hazırlanmış olup, öğrencilerin demografik bilgilerine yönelik soruların yanı sıra “İyi ve kötü yanlarıyla çocukluğunuzu anlatan bir yazı yazınız” şeklinde bir de açık uçlu soruya yer verilmiştir.

Veri toplama süreci devam ederken 23 katılımcıdan elde edilen veri incelendiğinde sorulan açık uçlu soruyu katılımcıların cevaplamakta zorlandığı, bu soru için çok genel ifadeler kullandıkları fark edilmiş ve bu sebeple soru “Çocukluğunuza ait iyi veya kötü bir anınızı yazınız” şeklinde daha belirgin hale getirilmiştir. Görüşme protokolü Suriye uyruklu öğrenciler için yeminli bir tercüman tarafından Arapça diline çevrilmiştir. Ulaşılan öğrencilere çalışma hakkında bilgi verilmiş ve katılıma istekli olan öğrencilere görüşme protokolü iletilmiştir. Dağıtılan Türkçe ve Arapça formlar bir hafta sonrasında tekrar alınmak üzere kararlaştırılmıştır. Toplanan verilerden Suriye uyruklu öğrencilere ait olan veriler yine yeminli bir tercüman tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Çalışmada desen olarak anlatı analizi tercih edilmekle birlikte analiz yaklaşımı olarak amaç ve alt amaçlara uygunluğu açısından içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi konuyla ilişkili tutarlılıkların ve anlamın belirlenmesine yönelik olarak tekrar eden kodların sistematik bir biçimde bir araya getirilebilmesi için etkili bir yöntemdir (Büyüköztürk, vd.,2011; Patton,2014). Analiz sürecinde ilk olarak görüşme formlarında bahsedilen anılar incelenmiş ve olumlu veya olumsuz anılar olmak üzere hangi grupta yer alacaklarına karar verilmiştir. Sonrasında anlatılan anılardaki odak noktaları incelenmiş ve bireylerin psikolojik olarak vurguladığı durumlar odak noktası olarak seçilmiştir. Bazı anılarda birden fazla kategoriye ilişkin bileşene rastlanmış fakat anlatıcının işaret ettiği ifadeler anıların hangi kategoriye dahil edileceğinde belirleyici olmuştur.

2.5. Etik İlkeler

Nitel çalışmalarda geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması için uygulamanın ve analizlerin bazı etik ilkeler doğrultusunda gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır (Merriam, 2013). Geçerli bir çalışma ortaya koymak üzere katılımcıların kendilerini rahat ifade edebilecekleri durumlar göz önünde bulundurulmuş ve gerekli önlemler alınmıştır. Çalışma grubunun yarısını Suriye uyruklu öğrenciler oluşturması sebebiyle dil problemi yaşamamaları için görüşme protokolü hem Türkçe hem Arapça olarak düzenlenmiş ve katılımcılara kendisini rahat ifade edeceği dili seçme özgürlüğü tanınmıştır. Ek olarak tüm katılımcılara anılarını yazmaları için bir hafta süre tanınmış ve süre bakımından kendilerini kısıtlanmış hissetmelerinin önüne geçilmiştir.

Bu çalışmada güvenilirliğin sağlanması amacıyla ise ilk araştırmacı tarafından rastgele seçilen 80 (40'ı Türk uyruklu, 40'ı Suriye uyruklu öğrenciye ait) anı incelenmiş ve her anıya ilişkin ayrı ayrı çözümlenmeler yapılmıştır. Analiz edilen veriler bağımsız bir araştırmacı tarafından da incelenmiş ve katılıyorum/katılmıyorum biçiminde işaretlemeler yapılmıştır. Karşılaştırılan görüş birliği ve ayrılıklarına Miles ve Huberman'ın (2015) güvenilirlik formülü uygulandığında, güvenilirlik %81 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç analizlerin güvenilir olduğunu göstermiş ve analize birinci araştırmacı tarafından devam edilmiştir.

3. BULGULAR ve YORUMLAR

Bulgular alt amaçlara paralel olarak ele alınmış ve bu doğrultuda üç başlık halinde sunulmuştur.

3. 1.Suriye ve Türk Uyruklu Öğrencilerin Çocukluklarına Dair Anlattıkları Anılar

Bu bölümde Suriye ve Türk uyruklu öğrencilerin anlattıkları anılar içerik açısından incelemiş ve olumlu anılar ile olumsuz anıların tercih edilmesi durumuna göre dağılım belirlenmiş ve Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Suriye ve Türk Uyruklu Öğrencilerin Çocukluklarına Dair Anlattıkları Anıların Dağılımı

	Olumlu Anılar	Olumsuz Anılar
Suriye Uyruklu Öğrenciler	84	21
Türk Uyruklu Öğrenciler	33	72

Üniversite öğrencilerinden çocukluklarına ait olumlu veya olumsuz bir anısı yazması istendiğinde; Suriye uyruklu öğrencilerden 84'ü Türk uyruklu öğrencilerden 33'ü aileleriyle bir arada oldukları, ilgilenildiklerini hissettikleri, kardeşleri, öğretmenleri ve arkadaşlarıyla geçirdikleri güzel vakitleri, hediye aldıkları, iyilik yaptıkları ve gurur verici olaylar yaşadıkları gibi durumları içeren olumlu anılarını yazmıştır. Suriye uyruklu öğrencilerden 21'i Türk uyruklu öğrencilerden 72'si ise ölüm yaşantıları, kazalar, yaralanmalar, hissedilen korkular, ayrılıklar, savaşın getirdiği zorluklar, maddi yetersizlikler, değersiz hissettikleri ve şiddet gördükleri gibi durumları ifade ettikleri olumsuz anılarından bahsetmişlerdir.

İncelenen anılarda dikkat çeken bir diğer bulgu da anıların içeriğinde detaylara yer verme durumudur. Çalışmanın başında bu yönde bir alt amaç belirlenmemesine rağmen dikkat çekici bir şekilde Suriye uyruklu öğrencilerin anılarını daha genel ve kısa ifadelerle yazdığı, Türk uyruklu öğrencilerin ise anılarını detaylandırma yoluna gittikleri gözlenmiştir. Bu bulguya yönelik olarak Suriye uyruklu öğrencilerinden birinin anısı şu şekildedir; "Biz çok zengin değildik. Babam bazı günler bir şey alamayabiliyordu. Bir gün babam elinde bir kutuyla eve gelmişti. İçinden daha önce hiç görmediğimiz yiyecekler ve yeni kıyafetler çıkmıştı. O gün kardeşlerimle ben çok mutlu olmuştuk. Hem çok yemiştik hem de yeni kıyafetlerimiz olmuştu" (Kız-19). Türk uyruklu öğrencilerden birinin yazdığı ve ayrıntılara yer verdiği anısı ise şöyledir; "5 yaşındayken okula gitmeyi çok isteyen bir çocuktum. Okula başlamamış olmama rağmen her gün okulun gider bahçesinde oynardım. Orası benim için kocaman başka bir dünya gibiydi. Bahçesi bile gözümde bu kadar güzelken sınıf ortamına ulaşmak benim için büyük bir amaçtı. Sürekli okulun bahçesine kaçardım, ailem beni oradan alıkoymazdı ve bununla başa çıkmak için hevesim geçsin diye ablamın öğretmeninden birkaç gün onunla okula gidip gelmemi rica etti. Öğretmen kabul etmişti ve ben çok mutluydum. Gideceğim ilk gün ablamla beraber okula gittik ve elimde daha önce hiç açılmamış dışı rengarenk yeni bir kalem vardı. O kalemi ilk ben açacağım onunla ben yazı yazacağım diye çok mutluydum. Ancak okulun kapısına geldiğimizde babam o kalemi elimden alıp ablama verdi bana da onun eski küçülmüş dışı mavi siyah kalemini verdi. O an gözlerim dolmuştu ama yine de belli etmedim. Üzülmesinler diye bir şey yokmuş gibi davrandım. Zaten ben sınıfa gireceğim için farklı bir heyecana sahiptim" (Kız-23).

3.2. Suriye ve Türk Uyruklu Öğrencilerin Çocukluklarına Dair Anlattıkları Olumlu Anılar

Tablo 3'de öğrencilerin yazmış oldukları olumlu anılara ait kategorilere yer verilmiştir.

Tablo 3: Suriye ve Türk Uyruklu Öğrencilerin Çocukluklarına Dair Anlattıkları Olumlu Anılar

Suriye Uyruklu Öğrencilere Ait Anılar	Sayı	Türk Uyruklu Öğrencilere Ait Anılar	Sayı
Anne babanın ilgisinin hissedildiği anlar	14	Anne babanın ilgisinin hissedildiği anlar	9
Arkadaşlarla yaşanan anılar	12	Arkadaşlarla yaşanan anılar	4
Okul-öğretmen ile ilgili anılar	10	Okul-öğretmen ile ilgili anılar	6
Hediye alınan anılar	9	Hediye alınan anılar	2
Kardeşlerle yaşanan anılar	7	Kardeşlerle yaşanan anılar	4
Gurur verici anılar	6	Gurur verici anılar	2
Aileyle bir arada olunan anılar	18	İyilik yapılan anılar	3
Hayatın kolay olduğu anılar	8	Ani gelişmeler	3
Toplam	84	Toplam	33

Türk uyruklu öğrenciler olumlu anılarının hiç birinde ana fikri aileleriyle bir arada olmayı içeren anılara yer vermezken, Suriye uyruklu öğrencilerin olumlu anılarının en fazlasını bu kategorideki anılar oluşturmuştur. Bu kategoriyi takip eden anılar anne babanın ilgisinin hissedildiği anlar, arkadaşlarla ve okul-öğretmenlerle ilgili olaylardır. Türk uyruklu öğrencilerin olumlu anılarının çoğunluğunu ise anne babanın ilgisinin hissedildiği anlar, arkadaşlarla ve okul-öğretmenlerle ilgili anılar ile kardeşlerle yaşanan anılar oluşturmuştur. Her iki grupta birbirinden farklı anı kategorilerine rastlanmıştır. Bunlar Suriye uyruklu öğrencilerde; aileyle bir arada olunan anılar ve hayatın kolay olduğu anılar olurken; Türk uyruklu öğrencilerde; iyilik yapılan anılar ve ani gelişmelerdir.

Anne babasının ilgisini hissettiği anılara yer veren öğrencilerden 14'ü Suriye uyruklu, dokuzu Türk uyrukludur. Suriye uyruklu öğrencilerden böyle bir anısını yazan öğrencinin ifadeleri; "Anne babam beni şeriat kurallarına göre yetiştirdi. Namaz kılmamı istediler. Ben bunun neden gerekli olduğunu anlamadığım için yapmak istemiyordum. Bir gün babam beni karşısına aldı ve neden namaz kılmam gerektiğini anlattı. Öğrenmem için de bana abdest almayı ve namazı nasıl kılacağımı göstermişti. O anı hiç unutmuyorum çünkü annem ve babam bunun benim için gerekli olduğunu anlatmıştı. Yani aslında beni korumak için bunu yapmamı istiyorlardı" (Erkek-20) şeklindedir. Aynı kategorideki Türk uyruklu bir öğrencinin yazmış oldukları ise şöyledir; "Ortaokul yıllarımdayken çok soğuk bir kış günüydü. Annem, babam, abim, ablam, kardeşim hepimiz bir arada sobanın başında, elektrikler yok, mum ışığında saatlerce konuşmuştuk...O akşam bir ara ellerim üşüdüğü için babam avcunun ortasına alıp ellerimi ısıtmaya çalışmıştı. Babamın şefkatle ellerimi tuttuğu o anı hiç unutmam. Babamı bu kadar yakınımnda hissettiğim nadir anılardan biriydi" (Kadın-21).

Suriye uyruklu öğrencilerden 12'si Türk uyruklu öğrencilerden dördü yazmış oldukları anılarında arkadaşlarıyla yaşadıkları güzel anılardan bahsetmişlerdir. "Bir gün okula giderken arkadaşımınla bir yarış

yapmıştık. Çok koştuk hem de çok gülmüştük. Yarışı ben kazandım. Çok eğlenmiştik. Ama o arkadaşım şuan hayatta değil.”(Erkek-23) anısı her ne kadar Suriyeli uyruklu öğrenci tarafından olumlu bir anı olarak yazılsa da hüzünlü bir durumu da içermektedir. Türk uyruklu öğrencilerin bu konudaki anılarından biri ise “Ortaokula geçtiğimde okulumuz beşinci sınıfa kadardı. Ben ve arkadaşlarım başka bir okula geçmek zorundaydık. Bu yüzden arkadaşlarımdan ayrıldım en önemlisi de yakın bir arkadaşımın ayrıldığıydım. Çok üzgündüm. Sonra okulun açıldığı gün o arkadaşımın da aynı okula kayıt olduğunu gördüm. Ben ve arkadaşım sınıflarımızın hangisi olduğunu öğrenmek için bekledik ailelerimiz bizi bırakıp gitmişlerdi. Sonra arkadaşımı bir sınıfa götürdüler. Beni de başka bir sınıfa götürdüler. O an çok ağlamıştım. Sonra müdür yardımcısı geldi ve beni çağırdı. O an çok korkmuştum bana kızacak diye ama beni alıp arkadaşımın olduğu sınıfa götürdü. Arkadaşımı görünce çok mutlu olmuştum. Ağlamak işe yaramıştı (Gülücük işareti)” (Kadın-19) şeklindedir.

Okul ve öğretmenlerle ilgili anılarında Suriye ve Türk uyruklu öğrenciler okul ortamında yaşadıkları güzel anlardan veya öğretmenlerinin kendilerine karşı ilgili olduğu durumlardan bahsetmişlerdir. Bu kategoride yer alan 10 Suriye uyruklu öğrenciden biri anısından şu şekilde bahsetmiştir; “Lisedeyken çok başarılı bir öğrenciydim. Sadece sınıfın değil okulun da en başarılı öğrencileri arasındaydım. Bir gün Arapçadan bir sınav olduk. Arapçada tam puan almak çok zor çünkü duygu ve düşünceleri, hayal gücünü doğru ifade etmek çok fazla yaratıcılık gerektiriyor. Ben sınavda kendimi kötü hissediyordum, midem bulanıyordu ve sınavımı yapamadım. Çok üzülmeştim ama öğretmenim bana bu sınav için bir şans daha verdiği için çok mutlu olmuştum. O öğretmenimin bana yaptığı iyiliği hiç unutmam” (Kadın-22). Türk uyruklu öğrencilerden altısının bu kategoride yazmış olduğu anılardan biri ise; “İlkokul 5. Sınıftaydım. Okulu hiç sevmeydim. Sınıfımıza yeni bir öğretmen gelmişti. Onu da diğerleri gibi görüyordum. Ayrımcı, düşüncesiz, bencil. Hep uzak durdum. Sonra benimle konuşmaya filan çalıştı, ilgilenmeye başladı. Tek benimle değil herkese eşitti. Sadece bir öğretmen değil; her şeydi, abiydi, dosttu. Bana okulu sevdiyen, başarılı bir insan olmamı sağlayan o öğretmenimdi. Bunu hayatım boyunca asla unutmayacağım.” (Erkek-20) şeklindedir.

Kendilerine hediye alınan anılardan bahseden öğrencilerden dokuzu Suriye uyruklu iken; ikisi Türk uyruklu. Suriye uyruklu öğrencilerden biri anısından “Yedi yaşındaydım. Mahalledeki arkadaşlarımdan bisikletleri vardı. Bazen bana verirlerdi sürmem için ama bazen de vermezlerdi. Bir gün babam bana sürpriz yaptı ve mavi bir bisiklet getirdi. En güzel günlerimden biridir çok mutlu olmuştum” (Erkek-26) sözleriyle bahsetmiştir. Türk uyruklu öğrencilerden birinin bu yöndeki anısı “.... Doğum günlerimden bir tanesiydi. Annem bu doğum günümde herkesi çağırmıştı.... Bir gün önceden doğum günü olacağı söylenmişti. Çok heyecanlıydım. Hemen sabah olsa istiyordum. Gelen herkes hediye almıştı bana. Tek tek hepsini açmıştım merakla. Ama en güzeli komşumuzun kızının bir bebeği vardı çok beğendiğim bebeğin kıyafetini de annesi dikmişti. Komşumuz bana da o bebekten almış üzerine de benzer bir kıyafet dikmişti. O bebeği gördüğüm andaki sevinci şimdi bile hatırlıyorum” (Kadın-20) şeklindedir.

Kardeşleriyle yaşadıkları güzel anılarından bahseden öğrencilerden yedisi Suriye uyruklu, dördü Türk uyruklu. “Ben küçükken evimiz köyden biraz uzak bir tarlanın içindeydi. Kardeşlerimle birlikte o tarlada oyunlar oynardık. Suyla çamur yapar onunla bir şeyler yapardık. Bir kere o çamurları her yerimize sürmüştük sonrada temizleyelim diye çeşmede birbirimizi ıslatmıştık. Çocukluğumu kardeşlerimle geçirmem en güzel anlarımdı.”(Erkek-24) ifadeleri Suriye uyruklu öğrencilerden birine aittir. Bu kategoriye alınan Türk uyruklu öğrencilerden birinin ifadeleri ise “Küçüklüğümde babam bizi arabayla alışverişe götürürdü. Zaten arabayla gezmeyi çok severdim. O zaman AVM’ler çok yoktu, biraz büyük bir markete giderdik. Babam her alışverişe götürdüğünde kardeşim ile bana küçük alışveriş arabası verir, herkes özgürce istediğini alırdı. Kasaya gelince ikimizin aldıkları ayrı poşetlenirdi. Ben kendi poşetimi arabanın arkasına koyardım ama kardeşim yanına alırdı. Kardeşim eve gidene kadar aldıklarının hepsini yerd. Bense eve gittiğimiz de yerdim ama o bana kendimi acındırır benimkilerden ona da vermeme isterdi. Önce çok muzmuşlanırdım, kızardım ama sonra paylaşırdım. İyi ki de paylaşmışım, yine olsa yine paylaşırım.” (Erkek-19) şeklindedir.

Suriye uyruklu öğrencilerden altısı anılarında gurur verici olaylardan bahsederken bu öğrencilerden biri anısını “Beşinci sınıfa giderken bir futbol kursuna gidiyordum. Takımımız çok başarılıydı ve bizden daha büyük yaşlarda oyuncularını olan takımlarla karşılaşmalar yapmaya başladık. Birkaç maç sonra çok zorlu bir rakibe karşı zafer kazanmıştık. Okul müdürümüz bu başarıdan dolayı bizi tüm okulun önünde övmüş ve ödüllendirmişti.”(Erkek-23) cümleleriyle anlatmıştır. Türk uyruklu öğrencilerden ikisinin bu kategoride yazmış olduğu anılardan biri ise şöyledir; “Sekizinci sınıftayken bir dershaneye gitmişim. Orda her okuldan yalnız bir kişi seçilmişti. SBS denemelerinde en yüksek puan alanlara plaket verilecekti çok müthiş bir restoranda. Bende plaket aldım o zaman ailemi çok gururlandırmıştım. Kendimi çok iyi hissetmişim.”(Erkek-21)

Suriye uyruklu öğrencilerin Türk uyruklu öğrencilerden farklı çıkan kategorileri incelendiğinde; aileyle bir arada olunan anılardan bahseden 18 öğrenci ve hayatın kolay olduğu anılarını anlatan sekiz öğrenci bulunmaktadır. “Biz büyük bir aileydik ve sade bir yaşantımız vardı. Ama bayram günleri bizim için çok

özeldi. Hepimiz bir araya geldiği ve güzel yemekler yediğimiz o anlar benim en güzel anlarım. O günleri çok özleyorum. Ailemin hepsinin tekrar bir arada olmasını her şeyden çok isterdim.” (Erkek-24) ifadelerini aileyle bir arada olunan anlarından bahseden öğrencilerden biri kullanmıştır. Hayatın daha kolay olduğu anlara değinen öğrencilerden birinin cümleleri ise “Ben küçükken güzel bir hayatımız vardı. Evimiz, arabamız, eşyalarımız... Akrabalarımız ve sevdiklerimiz yanımızdaydı. Düzenli okuluma gider gelir, evimizin avlusunda oyunlar oynardım. Derslerim daha iyiydi, daha başarılı bir öğrenciydim. O günlerde yaşadığımız zorluklar yoktu. Hayatımın en güzel anları o zamandı. Şimdiki kadar büyük sorumluluklarım yoktu”(Erkek-25) şeklindedir.

Türk uyruklu öğrencilerin Suriye uyruklu öğrencilerin anlarından farklı ortaya çıkan kategorileri; üç öğrencinin başkalarına iyilik yaptığı anlar ile yine üç öğrencinin yaşadığı ani gelişmeler olmuştur. Öğrencilerden biri iyilik yaptığını bir anı şöyle ifade etmiştir; “Hayatımın en güzel anlarından biri kışındı. Kar yağıyordu. Ben pencere kenarında karın yağışını izliyordum. İçeride soba yanıyordu sıcacık bir oda. Sonra annem içeriye girdi ve bakkala gitmem gerektiğini söyledi. Tamam deyip kalkıp mantomu giydim. Bakkala gidip annemin istediği şeyi alıp gelirken yolda ölmüş bir kuş gördüm. İçim acıdı çok üzüldüm. Ben onun başında baya beklemişim galiba ki annem balkona çıktı. Beni merak etmiş. Bende ona kuşun öldüğünü ve ona bir şey yapmamız gerektiğini söyledim. Annem üzüldüğümü anladı ve aşağıya indi. Birlikte kuşu aldık onun için küçük bir mezar yaptık. Kuşu içerisine koyduk. Ölmüş olabilir ama en azından sıcak bir yerde diye düşündüm küçücük aklımla” (Kadın-19). Anı olarak yaşadığı ani bir gelişmeden bahseden öğrenci, “Babaannem benim dünyada en çok sevdiğim insanlardan biriydi. Yaşlandıkça gözlerinde bir hastalık oluşmuş ve zamanla görmemeye başlamıştı. Onun o hali beni çok üzüyordu. Ama bir ameliyat oldu ve ondan sonra biraz görmeye başlamıştı. Beni görebildiği için dünyalar benim olmuştur”(Kadın-21) cümlelerini kullanmıştır.

3.3.Suriye ve Türk Uyruklu Öğrencilerin Çocukluklarına Dair Anlattıkları Olumsuz Anılar

Tablo 4’de öğrencilerin yazmış oldukları olumsuz anılara ait kategorilere yer verilmiştir.

Tablo 4: Suriye ve Türk Uyruklu Öğrencilerin Çocukluklarına Dair Anlattıkları Olumsuz Anılar

Suriye Uyruklu Öğrencilere Ait Anılar	Sayı	Türk Uyruklu Öğrencilere Ait Anılar	Sayı
Şiddet görülen anlar	3	Şiddet görülen anlar	11
Ölüm yaşantıları	6	Ölüm yaşantıları	9
Değersiz hissedilen anlar	3	Değersiz hissedilen anlar	6
Maddi yetersizlikler	4	Kazalar-Yaralanmalar	19
Savaşın getirdiği zorluklar	5	Öğretmenlerle yaşanan anlar	8
		Hissedilen korkular	8
		Hastalık anları	5
		Ayrılıklar	4
		Olumsuz olaylara sebep olma	2
Toplam	21	Toplam	72

Suriye uyruklu öğrencilerin olumsuz anılarının çoğunluğunu ölüm yaşantıları, savaşın getirdiği zorluklar ve maddi yetersizlikler oluşturmuştur. Türk uyruklu öğrenciler ise olumsuz anılarını daha çok kazalar-yaralanmalar, şiddet gördükleri anlar ve ölüm yaşantıları doğrultusunda yazmıştır. Suriye ve Türk uyruklu öğrencilerin olumsuz anıları yalnızca üç kategoride benzerlik göstermektedir. Üniversite öğrencilerinin birbirlerinden farklılık gösteren kategorileri Suriye uyruklu öğrencilerde maddi yetersizlikler ve savaşın getirdiği zorluklar olurken; Türk uyruklu öğrencilerde değersiz hissedilen anlar, kazalar-yaralanmalar, öğretmenlerle yaşanan anlar, hissedilen korkular, hastalık anları, ayrılıklar ve olumsuz olaylara sebep olma olmuştur.

Katılımcıların ortak kategorileri şiddet gördükleri anlara yönelik Suriye uyruklu üç öğrenci, Türk uyruklu 11 öğrenci bulunmaktadır. Suriye uyruklu öğrencilerden birinin bu kategorideki anısı şöyledir; “Bir gün babam evden çıkarken onu takip ettim. Babam şehirden yaklaşık üç km uzak bir tarlaya gitti. Yürüyerek onu takip ettim ama bir süre sonra onu kaybettim. O başka bir yoldan gitmiş ben başka bir yoldan. Kayboldum ve karanlık oldu. Hiçbir şey göremiyordum köpeklerin sesi vardı. Çok korktum dönmeye çalıştım. Çok ağladım. Sonra babamın bir arkadaşıyla karşılaştık. O kendi arabasıyla beni eve götürdü. Babam bana çok kızmıştı. Eve gidince bana hem bağırды hem de vurdu. O gün çok kötüydü hem korkmuşum hem dayak yemiştım.”(Kadın-23). Şiddet gördüğü anlardan bahseden Türk uyruklu öğrencilerden biri ise “12-13 yaşlarında yaz tatilinde ailem zorla fırında çalıştırıyordu. Bende baskıya gelemeyen yapımdan dolayı bir gün artık gitmiycem deyip işe diye çıktım dolaştım. Bir iki gün böyle devam ettikten sonra anneme söyledim. Annem kızdı bağırды işe gitmemi söyledi ama ben gitmedim. Neyse akşam oldu ben dama serdim yatağımı, babamın motorunun sesini duyunca yorganın altına girdim uyuyor numarası yaptım ama o bunu bilmiyordu. Babam eve girer girmez “Nerde o?” dedi. Annem de damda uyuyor dedi. Koşarak dama çıktı eline bir değnek aldı ve yorganı kaldırır kaldırmaz değnekle sertçe vurmaya başladı. Uyur halde değnek kırılana kadar dövdü kendi oğlunu. Sesim üst mahalleye kadar gitmişti ve sabah olduğunda sesimi duyan bütün arkadaşlarım benle dalga geçmişti.” (Erkek-20) şeklinde ifade etmiştir.

Ölüm yaşantılarına ait anılarını yazan altı Suriye uyruklu öğrenciden biri anısını şu şekilde ifade etmiştir. *"Hayatımın en kötü anı kardeşlerimin öldüğü gün. Savaştan dolayı ben kardeşlerim; Mahmud, Muhsin, Huda ve Hatice'yi aynı gün kaybettim. Hayatımın en acı ve en kötü anıydı. O an kendimi çok aciz hissettim."* (Kadın-21). Türk uyruklu öğrencilerden dokuzu ölüm anılarına yer vermiştir ve bu anılardan biri *"İlkokuldaydım. Arkadaşlarımla birlikte kalorifer dairesinin yakınlarında oynuyorduk. Ani bir şekilde kalorifer dairesi patladı. Ben sadece yaralanmıştım ama kendime geldiğimde iki arkadaşımın o olaydan dolayı öldüğünü öğrendim. Şimdiye kadar yaşadığım en kötü andı."* (Erkek-24) şeklindedir.

Suriye uyruklu öğrencilerden üçü, Türk uyruklu öğrencilerden dördü kendilerini değersiz hissettikleri anılarını yazmayı tercih etmişlerdir. *"Kardeşlerimden biriyle bir gün bir şey için kavga ettik. Büyükler haksız olan o olmasına rağmen bana kızmışlardı. Bana kızılmasına çok alışkın değildim hem de haksız değildim. Kardeşimi savunmaları beni çok üzmişti. Herkes yatınca evden gizlice kaçıp anneannemle dedemin yanına gitmiştim"*(Erkek-20) şeklinde yazılan anı Suriye uyruklu öğrencilerden birine aittir. Türk uyruklu öğrencilerin bu kategorideki anılarından biri ise; *"Altıncı sınıfa gidiyordum. En küçük kardeşim sürekli hastalanıyordu.... Kardeşimin kan kanseri olduğu ortaya çıktı ve bu nedenle çok uzun bir süre annem babamdan uzak kaldık. Diğer kardeşimle birlikte bana babaannem baktı. Halam karşı dairede oturuyordu ve bizi hiç sevmeydi. Anne babamın yokluğunda bize çok kötü davrandı. Kendi çocuklarına bizim yanımızda sevdiğimiz yiyecekleri (çikolata, meyve vb.) yedirir bize vermezdi. Çok ağır ev işlerini yapmamız için bizi zorlardı.... Babam bizi görmeye geldiğinde olanları ona anlattım ama babam bana inanmaz halamı savunurdu. O zamanlarda babam bana inanmadığı için kendimi bir hiç gibi hissedirdim."*(Kadın-19) olarak yazılmıştır.

Suriye uyruklu öğrencilerin olumsuz anılarını içeren diğer iki kategori maddi yetersizlikler ve savaşın getirdiği zorluklara yöneliktir. Öğrencilerden dördü maddi yetersizlikle ilgili anılardan bahsederken bunlardan biri şu şekildedir; *"Hayatım çok yoğun geçti ve ben çok yoruldum. Yazın babamla çalışıyordum kışları okula gidiyordum. Fakir bir aile olduğumuz için babama yardım etmek zorundaydım. Küçükken bu yaşadıklarım beni erken olgunlaştırdı ve sorumluluk sahibi yaptı. Ama oyun oynamaya hiç vaktim olmadı, oyuna hasret kaldım ve oyuncak ne demek bilmiyorum. Diğer çocuklar oyun oynarken benim çalıştığım anlar çok kötüydü"*(Erkek-21). Savaşın getirdiği zorluklar hakkında ise beş öğrenci anısını paylaşmıştır. Örneğin; *"Çocukluğum çok iyiydi. İyi bir eğitim aldım. Ailem benim ihtiyaçlarımı hep karşıladı. Arkadaşlarımla güzel vakit geçirdim. Ama savaş başladıktan sonra çok zor günler geçirdik. Bazen ekmek alacak dahi paramız olmadı ve kendi evimizde bile güvende değildik. Daha fazla dayanamadık ve hepimiz bir yere dağıldık. Bazılarımız Türkiye'ye geldik. Ama orda kalan ailemden bazılarımı hala göremedim ve belki de hiç göremeyeceğim."*(Kadın-26) ifadeleri bu anılardan birine aittir.

Türk uyruklu öğrencilerin yaşadıkları olumsuz anılar içinde en fazla ifade edileni 19 öğrencinin yazmış olduğu kaza ve yaralanma olayları olmuştur. Bu olaylar genellikle trafik veya ev kazaları, düşmeler ya da kavgalar sonucu yaralanmalar gibi durumlardır. Bu anılardan biri *"Çocukken dışarda oynadığım bir sırada sokağımızda çift taraflı çıkan bir kavga sonucu taraflar birbirine silah kullanması sonucu kurşunlardan biri bana isabet etti. O acıyı hala hissediyorum. Gözlerimi açtığımda hastanedeydim ve baya bir zaman geçmişti. Ağır yaralanmışım ve beni ameliyat etmişler. Çok küçük bir ihtimal yaşama şansım varken hayata tekrar döndüm."* (Erkek-24) şeklindedir.

Türk uyruklu öğrencilerin olumsuz anı kategorilerinde sekizer öğrencinin bulunduğu kategorilerden biri öğretmenlerle yaşanan anılara ait iken bir diğeri de hissedilen korkulardır. Öğretmeniyle yaşadığı olumsuz bir anısından bahseden bir öğrenci şunları yazmıştır; *"İlkokul birinci sınıftayken öğretmenim bana kelimeleri okutuyordu bende Ali'yi okuyamadım. Birkaç kere daha okumayı denedim ama bir türlü aklıma gelmedi. Sonra bana bağırды ve şiddetli bir şekilde tahtada yazan Ali'yi gösterdi. Sonrada kurdelemi çıkarttı. Sırama geçince çok ağlamıştım"*(Kadın-21). Korku hissettiği anılardan bahseden öğrencilerden biri ise; *"Altı yaşındaydım. Üzüm bağımız vardı ve sabah namazında karanlıkta oraya gidecektik. Abim, ben ve dedem dedemin at arabası ile yola çıktık. Dedem bağımızı bilmiyordu. Abim biliyordu ama gerek çok büyük olmayışı gerekse etrafın karanlık olmasından yolları karıştırmıştık. Ve ben o an çok korkmuştum. Akıldan artık evi ya da anneleri bulamayacağımı düşündüm. Hatta artık başkalarının çocuğu oluruz belki kaçırırlar bizi dilendirirler diye bile düşünmüştüm. Böyle düşünmeme sebep olan dedemin kaybolduk demesiydi. O an tekrar dönebileceğimizi düşünemedim. Ama sonunda bizimkileri bulduk ve rahat bir nefes aldım."*(Kadın-19) ifadelerini aktarmıştır.

Uzun süreli veya ani gelişen hastalık durumları yaşayan Türk uyruklu öğrencilerden beşi anılarında bu olaylardan bahsetmiştir. Bu öğrencilerden biri örneğin; *"Yanlış damar yolu açılmasından dolayı iki yıl boyunca kolum içe dönük bir şekilde hastanede kaldım. Bununla birlikte hayata sara (epilepsi) hastası olarak devam ediyorum. Hastanede kaldığım günler boyunca çok ağrılı günler yaşadım ve okulumdan, arkadaşlarımdan ayrı kaldığım için çok mutsuzdum. O günlere bir daha asla geri dönmek istemem"*(Kadın-20) ifadelerini kullanmıştır. Öğrencilerden dördünün yaşadıkları kısa veya uzun süreli ayrılıklardan bahsettikleri anılardan biri; *"Çocukluğumda annemle babam çok kavga ederdi bana belli etmemek için yanımda yapmazlardı ama ben hissedirdim."*

Bir gün annem bana babamla ayrıldıklarını söyledi ama bazı zamanlar babamı görebileceğimi söyledi. O gün çok ağlamıştım. Kavga etseler de aynı evde olmalarını istediğimi söylemiştim ama olmadı.” (Kadın-21) olmuştur.

Türk uyruklu öğrencilerden ikisi ise olumsuz olaylara sebep olmalarından dolayı yaşadıkları olumsuz anılarından bahsederken öğrencilerden birinin bu yöndeki anısı “İlkokuldaydım. Öğretmen sınıfta olmasına rağmen sınıfta çok ses vardı. Oturduğum sıranın altında çivi vardı ve hareket ettirdikçe gıcık bir ses çıkarıyordu. Sınıfta zaten çok ses var diye bende o sesi yaptım. Daha sonra öğretmen sesi fark edince kimin yaptığını sordu. Öğretmenimiz çok sert biri olduğu için benim yaptığımı söyleyemedim. Öğretmen ısrarla sormaya devam etti. Fakat yine söylemedim. Sonra sınıfa sıra dayağı uyguladı. O gün arkadaşlarıma zarar verdiğim için çok üzülmiştim.” (Erkek-19) olmuştur.

4. TARTIŞMA

Üniversite öğrencilerinin anılarının dağılımı incelendiğinde Suriye uyruklu öğrencilerin çocukluklarına dair daha çok olumlu anılarını, Türk uyruklu öğrencilerin olumsuz anılarını dile getirdikleri saptanmıştır. bahsetmişlerdir. Bu durum düz mantıkla Suriye uyruklu öğrencilerin daha olumlu çocukluk yaşantıları geçirdikleri çıkarımını yapmakla sonuçlanabilir. Ancak bu bakış açısı hatalı olabilir. Çalışmada yer alan Suriye uyruklu öğrencilerin birçoğu savaş yaşantılarına yönelik deneyimleri olan bireylerdir. Bu öğrenciler savaş, ölüm, maddi ve manevi kayıplar gibi daha ağır olaylara maruz kalmalarına rağmen bu anılardan bahsetmek yerine olumlu anılarını yazmayı tercih etmişlerdir. Türk uyruklu öğrenciler ise kendilerinde iz bırakan geçici zorlukları hatırlama ve bunlardan söz etme eğilimini daha fazla göstermişlerdir. Bireyin kendi çocukluğuna bakışı içinde bulunduğu dönemdeki yaşamını ele alırken aracı bir psikolojik faktör olabilir ve içinde bulunulan duygu durumu ile anılar arasında bağlantı söz konusudur. Bireyler olumsuz duygu durumuna sahiplerse iyi hissetmek ve olumlu duygu durumuna yönelmek için da az olumsuz hissetmek isterler ve olumlu anılara yönelirler (Barry, Naus ve Rehm, 2006). McFarland ve Buehler (1998), gerçekleştirdikleri çalışmada katılımcıların olumsuz bir ruh haline girmelerini sağlamış arkasından da geçmiş yaşantılarına yönelik anılar yazmalarını istemişlerdir. Olumsuz ruh hali içerisinde bulunan bireylerin olumlu anılarını hatırlama eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Sakaki (2007)’de bireylerin olumsuz duygular yaşarken olumlu anıları hatırlamaya eğilim gösterebileceklerini ifade etmiştir. Suriye uyruklu öğrenciler var olan düzenlerini kaybetmiş ve yeni bir kültüre, hayata, yaşam koşullarına uyum sağlamaya çalışan bireylerdir. İçinde buldukları ruh hali onların geçmişte yaşadıkları olumsuz olayları anımsamak yerine güzel anıları hatırlayıp mutlu hissetmek istemeleriyle ve çocukluklarına duydukları özlem duygusuyla ilişkilendirilebilir. Ayrıca insanlar daha nadir yaşadıkları olayları hatırlamada daha başarılıyken; tekrar eden olayları hatırlama olasılıkları daha azdır (Brewer,1986). Söz konusu alan yazın bilgisiyle Türk uyruklu öğrencilerin Suriye uyruklu öğrencilere göre daha az olumsuz olayla karşılaştığı ve anılarında bu yüzden daha çok olumsuz anılara yer verdikleri çıkarımı yapılabilir.

Türk öğrencilerin olumsuz anılara değer yüklemeleriyle ilgili bir diğer çıkarım ise; Suriye uyruklu öğrencilere göre refah düzeyi daha yüksek bir ülkede yaşamlarını sürdürmekte olmalarıdır. Gross vd. (1997) farklı ülkelerde yaşayan bireylerin deneyimleriyle ilgili gerçekleştirdikleri çalışmada refah düzeyi daha yüksek ülkelerde bulunanların olumsuz yaşantılarını ifade etme eğilimlerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu durumun Türk uyruklu öğrencilerin tatminsizlik ve memnuniyetsizlik duygularına işaret ettiği düşünülebilir. Türk toplumunun giderek modernleşen yapısıyla birlikte üretici-yurttaş çocuk kavramının artık yerini tüketici-küresel çocuğa bıraktığı görülmektedir (İnal, 2007). Türk uyruklu öğrencilerin Suriye uyruklu öğrencilere göre daha fazla imkanlara sahip olmalarına rağmen olumsuzluklara odaklanmaları değişen çocukluk yapısının bir göstergesi olabilir.

Suriye uyruklu öğrencilerin çocukluklarına dair olumlu, Türk uyruklu öğrencilerin olumsuz anılarını hatırlama durumlarına toplum yapısı açısından bakıldığında ise Suriye kültüründe toplulukçu değerlerin Türkiye kültürüne göre daha baskın olduğu fikrine sahip olunmuştur. “Bireycilik” ve “Toplulukçuluk” kavramları insan davranışlarındaki kültürel farklılıkları açıklamak için uzun süredir kullanılmaktadır (Leyendecker, Harwood, Lamb ve Schoelmerich, 2002). Bireycilik kavramının hâkim olduğu kültürlerde, toplumsal yapıdan duygusal olarak kopuk olma, bireysel amaçlar ve değerler daha ön planda olurken; toplulukçuluk kavramının hâkim olduğu kültürlerde ise bireyler arası işbirliği, sosyal destek ve grubun ortak amaçları daha ön plandadır (Kağıtçıbaşı, 2017). Dimitry (2012) Orta Doğu’da silahlı çatışmalar altında yaşayan çocukların ve ergenlerin zihinsel sağlıklarını incelediği araştırmasında; dindarlığın, aile yaşantılarının ve toplulukçu yaşam tarzının travma sonrası stres belirtilerini azalttığını ve Arap İsrail ve Filistinli gençlerin Yahudi İsrail ve Filistinli gençlere göre günlük rutinlerini sürdürmede ve eğitimlerine odaklanarak çatışmalarla baş etmede daha başarılı olduklarını belirtmiştir. Bu bulgu kültürel yapıyla ilgili yukarıdaki yargıyı destekler niteliktedir.

Çalışma bulgularında dikkat çeken durumlardan bir diğeri ise Türk uyruklu öğrencilerin anıları daha fazla ayrıntı içerirken Suriye uyruklu öğrenciler çoğunlukla anılarını yazarken daha genel ifadeler kullanmışlar ve detaylandırmamışlardır. Wang ve Leichtman (2000) gerçekleştirdikleri çalışmada daha bireysel değerlerin benimsendiği bir toplumda (Amerika) bireylerin yazdığı anıların daha belirgin, kendine dönük ve duygusal bakımdan yoğun olduğunu; daha çoğulcu değerlerin benimsendiği toplumda (Çin) yaşayan bireylerin anılarının ise daha genel olduğu ve kendileri dışında başka bireylere yönelik olabildiğini ortaya koymuşlardır. Batı ve Doğu karşılaştırmalarında da benzer durum söz konusudur. Batılı bireyler anılarını daha detaylı, özenli ve duygusal bir içerikle ortaya koyarken; Doğulu bireyler daha yüzeysel anlatımları tercih etmektedir (Wang, 2001; MacDonald, Uesiliana ve Hayne, 2000; Nelson ve Fivush, 2004; Wang, Conway ve Hou, 2004). Bu çalışmaya ait elde edilen sonuç ve öğrencilerin anılarını detaylandırma durumu bir önceki paragrafta değinilen toplulukçuluk ve bireycilik kavramlarına bizi tekrar götürmektedir. Bu bulgu bu şekliyle değerlendirilmesinin yanı sıra Suriye uyruklu öğrencilerin yaşadıkları olumsuzluklardan sonra birlik beraberliğin önemini daha iyi kavradıkları ve toplulukçu değerleri daha fazla önemsedikleri şeklinde de ele alınabilir.

Türk uyruklu öğrencilerin olumlu anılarının hiç birinde odak noktası aileleriyle bir arada olmayı içeren anılar bulunmazken, Suriye uyruklu öğrencilerin olumlu anılarının en fazlasını bu kategorideki anılar oluşturmuştur. Alan yazın incelendiğinde yine bu bulgunun da toplulukçuluk ve bireycilik kültür durumlarına işaret edebileceği görülmüştür. Toplulukçu kültürlerde bireyler geçmiş deneyimleriyle ilgili olarak diğerleriyle paylaşımlı olan doğum günü, özel günler, kutlamalar gibi anılara daha fazla yer verirken; bireyci kültürlerde geçmiş deneyimler bireyin kendi duygu, düşünce ve eylemlerine daha fazla odaklanmaktadır (Fivush, Haden ve Reese, 2006). Suriye uyruklu öğrencilerin anılarında aileleriyle birlikte olduğu durumların fazlaca yer alması bu durumun bir uzantısı olabilir. Bunun yanı sıra insanlar genel olarak hayatında olan insanların onlar için ifade ettiği anlamı tam olarak kavrayamazken ancak kaybettiklerinde bunun farkına varabilmektedirler. Türk uyruklu öğrenciler zaten aileleriyle bir arada oldukları ve bu onlar için alışılmış bir durum olduğu için anılarında bu durumdan bahsetme gereksinimi duymamış olabilirler. Fakat Suriye uyruklu öğrencilerin birçoğu ailelerinden kayıplara uğramış veya ayrı kalmış durumdadır. Anılarında bir arada oldukları o anları kaleme almaları tüm aile üyelerinin bir arada olduğu o onlara duydukları özlem duygusunun bir ifadesi olabilir.

Elde edilen bulguların göç ve savaş yaşantılarının gölgesinde olması sonuçların bu açıdan da ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Göç yaşantısına sahip bireyler kimliklerinin devamlılığını sağlamak ve yaşadıkları travmatik olayların kendilerine verdiği zararı azaltmak için anılarında genel olarak ailelerinden bahsetme gereksinimi duyarlar (Kaderli-Yapıcı, 2008). Bu çalışmada göç yaşantısına sahip Suriye uyruklu öğrencilerin anılarında ailelerine sıklıkla yer vermeleri ile Çavuşoğlu'nun (2014) Bulgaristan göçmenleriyle gerçekleştirdiği çalışmada, göç yaşantısı deneyimleyen bireylerin diğerlerine göre aileleriyle geçirmiş oldukları eski yaşantılarını özlemle hatırladıkları bulgular bu bilgiyi destekler niteliktedir. Bunun yanı sıra göç edilen toplumla özdeşleşmeyi başaran göçmenlerin eskiye yönelik olayları hatırlama durumları daha azken, etnik kültür ve değerlerine daha bağlı bireylerin göç öncesindeki anıları daha duygusal ve daha önemli olabilmektedir (Çavuşoğlu, 2014). Kirschner (2008) çalışmasında dünyanın farklı ülkelerinden üniversite öğrenimi görmek üzere Amerika'ya göç eden 50 öğrencinin göçe yönelik anılarını göç sonrasındaki kültürleşme süreci bakımından incelemiş ve yaşadıkları kültüre uyum sağlayan bireylerin anılarının içinde oldukları toplumsal yapıyla özdeşleştiği belirlenmiştir. Bu anlamda Suriye uyruklu öğrencilerin henüz kendi kültürlerinden kopamadıkları ve her ne kadar Türkiye'de yaşıyor olsalar da henüz içinde buldukları kültürel yapıya adapte olamadıkları söylenebilir.

Öğretmenleriyle ilgili anılarında Suriye uyruklu öğrenciler olumsuz anılara hiç yer vermezken Türk uyruklu öğrencilerden sekizi konuyla ilgili olumsuz anılarından bahsetmişlerdir. İçeriklerine bakıldığında ise bu anıların genellikle öğretmenlerin çocukların sınıf etkinliklerine katılımına izin vermedikleri ve sergiledikleri katı tutumlara yönelik olduğu görülmüştür. Koran ve Avcı'nın (2017) çocukların sınıf etkinliklerine katılımına yönelik gerçekleştirdikleri çalışmada öğretmenlerin çocuk merkezli ve demokratik davranışları sergileme düzeylerinin yeterli olmadığı belirlenmiştir. Ülkemizde öğretmenlerin sınıf yönetimini gerçekleştirirken kullandıkları stratejileri belirlemeye yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda (Arabacı, 2006; Şentürk, 2006) ise, sınıf kurallarının öğretmenlerce oluşturulduğu, uygulandığı ve bu kurallara uyulmadığında ise istenmeyen davranışlara yönelik katı disiplin uyguladıkları belirlenmiştir. Ayrıca Erol, Özaydın ve Koç (2010) gerçekleştirdikleri çalışmada sınıf yönetiminde karşılaşılan olaylara yönelik öğrencilerin kompozisyon yazmaları istenmiş ve yazılan olaylarda öğretmenlerin verdiği tepkilerin yoğunlukla fiziksel ceza içerdiği belirlenmiştir. Türk uyruklu öğrencilerin ifadeleri bu çalışmaların sonuçları

ile benzerlik taşımaktadır. Bu durum çocuk katılım odaklı sınıf uygulamalarıyla ilgili yaşanan sorunlara işaret etmektedir.

Öğrenciler tarafından anlatılan olumsuz anıların içerisinde şiddet, kaza, yaralanma, ölüm gibi yaşantıların her iki kültürde yarı yarıya olduğu gözlenmiştir. Bireyler için önemli olan ve onları derinden etkileyen ölüm, şiddet, kaza gibi travmatik ve stres yaratan yaşantıların küçük yaşlardan itibaren detaylı bir biçimde hatırlanabildiği ve unutulmaya karşı daha dirençli oldukları belirlenmiştir (Usher ve Neisser, 1993; Cordon, vd., 2004). Olumsuz anılarda bu anılara dair anıların bu kadar yoğun olmasının sebebi olarak, böyle bir deneyimi olan bireylerin başka bir anı hatırlamada zorlandığı ve çocukluklarına dair akıllarına gelen en belirgin olayların bunlar olduğu düşünülebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak; Suriye uyruklu öğrencilerin olumlu anılarından, Türk uyruklu öğrencilerin ise olumsuz anılarından daha fazla bahsetmeyi tercih ettiği belirlenmiştir. Türk uyruklu öğrencilerin anılarını yazarken ayrıntılara yer verdiği ve daha fazla detaylandırdığı görülmüştür. Suriye uyruklu öğrencilerin olumlu anılarının yoğunlaştığı kategorilerin anne babanın ilgisinin hissedildiği ve aileyle bir arada olunan anlar olduğu tespit edilirken, Türk uyruklu öğrencilerin olumsuz anılarının yoğunlaştığı kategorilerin ise şiddet gördükleri anlar ve kaza-yaralanma olayları olduğu belirlenmiştir.

Çalışmanın verileri katılımcıların sundukları tek bir anıdan oluşmaktadır. Geriye dönük gerçekleştirilen otobiyografik anı çalışmaları sadece bu çalışma açısından değil genel itibariyle katılımcıların sözel ifadeleri ve o anki duygu durumlarından etkilendiği için belirli sınırlılıklar taşıyabilmektedir. Bu sınırlılığı ortadan kaldırmak adına bir sonraki aşama olarak bu öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılabilir. Türkiye'ye göç eden ve farklı illerde yaşayan Suriye uyruklu katılımcılara ulaşılarak çalışmanın kapsamı genişletilebilir ve sonuçlar daha genellenebilir hale getirilebilir. Çalışma ulaşılabilen Suriye ve Türk uyruklu öğrenciler ile gerçekleştirilmiştir. Aynı çalışmaya farklı kültür grupları da dahil edilerek bir kuram oluşturma araştırması gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, E. ve Atasü-Topçuoğlu, R. (2009). Modern Çocukluk Paradigmasının Oluşumu-Eleştirel Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20 (1), 95-103.
- Arabacı, İ. B. (2006). Öğretim-öğrenme sürecine öğrencilerin katılımı ve sınıfta demokrasi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 16(3), 20-27.
- Axline, V. A. (1997). *Dibs'in Dünyası*. (Çvr. N. Altunel-Varol). İstanbul: Kural Dışı Yayınları.
- Barry E. S., Naus M. J. & Rehm L. P. (2006). Depression, Implicit Memory, and Self: A Revised Memory Model of Emotion. *Clinical Psychology Review*, 26 (6), 719-745.
- Brewer, W.F. (1986). What is Autobiographical Memory. (Eds. Rubin, D. C.) *Autobiographical Memory (25-49)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Büyükköztürk, Ş., Çakmak, E. Kılıç, A., Özcan, E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Conway, M. A. (2005). Memory and the Self. *Journal of Memory and Language*, 53(4), 594-628.
- Conway, M. A. & Pleydell-Pearce, C. W. (2000). The Construction of Autobiographical Memories in the Self Memory System. *Psychological Review*, 107 (2), 261-288.
- Conway, M. A., Singer, J. A. & Tagini, A. (2004). The Self and Autobiographical Memory: Correspondence and Coherence. *Social Cognition*, 22 (5), 491-529.
- Cordon, I. M., Pipe, M. E., Sayfan, L., Melinder, A. & Goodman, G. S. (2004). Memory for Traumatic Experiences in Early Childhood. *Developmental Review*, 24 (1), 101-132.
- Cubitt, G. (2007). *History and Memory*. Manchester: Manchester University Press.
- Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 129-142.
- Çavuşoğlu, M. (2014). Otobiyografik Bellek ve Kültürleşme Arasındaki İlişki: Çocukluk Döneminde Göç Eden Yetişkinlerin Benlik Yapıları ve Çocukluk Anıları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Dimitry, L. (2012). A systematic review on the mental health of children and adolescents in areas of armed conflict in the Middle East. *Child: Care, Health and Development*, 38 (2), 153-161.
- Doğan, İ. (2000). *Akıllı Küçük Çocuk Kültürü Ve Çocuk Hakları Üzerine Sosyo-Kültürel Bir İnceleme*. İstanbul: Sistem Yayınları.
- Elkind, D. (1999). *Çocuk ve Toplum*. (Çev. D. Öngen). Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Erol, O., Özyayın, B. ve Koç, M. (2010). Sınıf Yönetiminde Karşılaşılan Olaylar, Öğretmen Tepkileri ve Öğrenciler Üzerindeki Etkileri: Unutulmayan Sınıf Anılarının Analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16 (1), 25-47.
- Fivush, R., Haden, C. A. & Reese, E. (2006). Elaborating on Elaborations: Role of Maternal Reminiscing Style in Cognitive and Socioemotional Development. *Child Development*, 77(6), 1568-1588.
- Freire, P. (2016). *Ezilenlerin Pedagojisi*. (Çvr. D. Hattatoğlu ve E. Özbeke). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gil'adi, A. (2001). İslam Uyarılığında Bir 'Çocukluk' Kavramı Var mı? (Yay. Haz. B. Onur). *Dünya'da ve Türkiye'de Değişen Çocukluk (105-115)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Glesne, C. (2014). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çvr. Edt. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gross, J.J., Carstensen, L.L., Pasupathi, M., Tsai, J., Skorpen, C.G. ve Hsu, A.Y.C. (1997). Emotion and Aging: Experience, Expression and Control. *Psychology and Aging*, 12(4), 590-599.
- Göncü, A. (2001). Toplumsal Ve Kültürel Bağlamın Çocuk Oyunlarındaki Yeri. (Yay. Haz. B. Onur). *Dünya'da ve Türkiye'de Değişen Çocukluk (37-50)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Habermas T. & Silveira C. (2008). The Development of Global Coherence in Life Narratives across Adolescence: Temporal, Causal, and Thematic Aspects. *Developmental Psychology*, 44 (3), 707-721.
- Heywood, C. M. (2003). *Baba Bana Top At! Batı'da Çocukluğun Tarihi*. (Çvr. E. Hoşsucu). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Holt, J.(2000). *Çocukluktan Kaçış*. (Çvr. S. Yılandı ve C. Aksoy). İstanbul: Beyaz Yayınları.
- İnal, K. (2007). *Çocuğun Örselenen Dünyası*. Ankara: Sobil Yayınları
- James, A. (2001). Yeni Çocukluk Sosyolojisinde Sorunlar, Yaklaşımlar ve Pratikler (Yay. Haz. B. Onur). *Dünya'da ve Türkiye'de Değişen Çocukluk* (27-36). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kaderli-Yapıcı, Z. (2008). *Bulgaristan Göçleri Bağlamında Türk Kadınlarının Göç Anlatıları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi-Kültürel Psikolojide Kuram ve Uygulamalar*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kirschner, K. (2008). *The Relationship Between Autobiographical Memory and Acculturation: How Identity Reconstruction gets Represented in the Memories of Immigrants*. Cornell University, College of Human Ecology, (Unpublished bachelor thesis), Ithaca-New York.
- Koran, N. ve Avcı, N. (2017). Perceptions of Prospective Pre-school Teachers Regarding Children's Right to Participate in Classroom Activities. *Educational Sciences: Theory Practice*. 17 (3), 1035-1059.
- Kuşdil, M. E. (2014). Göçün İncelenmesinde Sosyal Psikolojik Bakışın Önemi: Bulgaristan Göçmenleri Örneği. *Eğitim, Bilim, Toplum Dergisi*, 12 (48), 149-168.
- Leyendecker, B., Lamb, M. E., Harwood, R. L. ve Schoelmerich, A. (2002). Mothers' Socialization Goals and Evaluations of Desirable and Undesirable Everyday Situations in Two Diverse Cultural Groups. *International Journal of Behavioral Development*, 26 (3), 248-258.
- MacDonald, S., Uesiliana, K. & Hayne, H. (2000). Cross-Cultural and Gender Differences in Childhood Amnesia. *Memory*, 8 (6), 365-376.
- McFarland, C. & Buehler, R. (1998). The Impact of Negative Affect on Autobiographical Memory: The Role of Self-focused Attention to Moods. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(6), 1424-1440.
- Measham, T., Guzder, J., Rousseau, C., Pacione, L., Blais-McPherson, M. & Nadeau, L. (2014). Refugee Children and Their Families: Supporting Psychological Well-being and Positive Adaptation Following Migration. *CurrProbl Pediatr Adolesc Health Care*, 44 (7), 208-215.
- Merriam, S. (2013). *Nitel Araştırma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (2015). *Nitel Veri Analizi*. (Çvr. Edt. S. Akbaba ve A. Ersoy). Ankara: Pegem Akademi.
- Nelson, K. & Fivush, R. (2004). The Emergence of Autobiographical Memory: A Social Cultural Developmental Theory. *Psychological Review*, 111(2), 486-511.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar-2*. (Çvr. S. Özge). Ankara: Yayın Odası.
- Onur, B. (2001). *Dünya'da ve Türkiye'de Değişen Çocukluk*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (Çvr. Edt. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Peterson, C., Noel, M., Kippenhuck, L., Harmundal, L. & Vincent, C. D. (2009). Early Memories of Children and Adults: Implications for Infantile Amnesia. *Cognitive Sciences*, 4 (2), 65-90.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yok Oluşu*. (Çvr. K. İnal). Ankara: İmge Kitabevi.
- Prout, A. & James, A. (2015). A new paradigm for the sociology of childhood? Provenance, promise and problems.(Eds. A. James & A. Prout). *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*, (pp. 6-28). New York: Routledge Falmer.
- Sakaki M. (2007). Mood and Recall of Autobiographical Memory: The Effect of Focus of Self Knowledge. *Journal of Personality*, 75 (3), 421-449.
- Schrauf, R. W. & Rubin, D. C. (2001). Effects of Voluntary Immigration on the Distribution of Autobiographical Memories over the Lifespan. *Applied Cognitive Psychology*, 15 (7), 75-88.
- Şentürk, H. (2006). Öğretmen adayı öğrencilerin uygulama yaptıkları liselerdeki rehber öğretmenlerin kullandıkları sınıf yönetimi modellerine ilişkin algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 48, 585-603.
- Usher, J. A. & Neisser, U. (1993). Childhood Amnesia and the Beginnings of Memory for Four Early Life Events. *Journal of Experimental Psychology: General*, 122 (2), 155-165.
- Wang, Q. (2001). Cultural Effects on Adults' Earliest Childhood Recollection and Self-Description: Implications for the Relation Between Memory and the Self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81 (2), 220-233.
- Wang, Q. (2006). Relations of Maternal Style and Child Self-Concept to Autobiographical Memories in Chinese, Chinese Immigrant, and European American 3-Year-Olds". *Child Development*, 77 (6), 1794-1809.
- Wang, Q. ve Conway, M. A. (2004). The Stories We Keep: Autobiographical Memory in American and Chinese Middle-Aged Adults. *Journal of Personality*, 72 (5), 911-938.
- Wang Q., Conway, M. A. & Hou, Y. (2004). Infantile Amnesia: A Cross-Cultural Investigation. *Cognitive Sciences*, 1 (1), 123-135.
- Wang, S. & Leichtman M. D. (2000). Same Beginnings, Different Stories: A Comparison of American and Chinese Children's Narratives. *Child Development*, 71(5), 1329-1346.